Tomas Ostrauskas

Ūlos upės pakrančių archeologiniai žvalgymai 1995 metais

1995 m. LKPC žvalgė Ūlos upės (Varėnos r.) pakrantes nuo jos žiočių iki Kašėtų kaimo ir kairįjį krantą tarp Kašėtų ir Rudnios kaimų. Žvalgyta 70 žinomų ir naujų akmens amžiaus gyvenviečių bei radimviečių, taip pat 2 ankstyvojo geležies amžiaus - senojo geležies amžiaus pradžios gyvenvietės. Sudėtingas buvo aplankytų objektų sutapatinimas su aprašytaisiais LAA. Jų pavadinimo problemą stengėmės spręsti taip, kad įvestume kuo mažiau painiavos. Toliau aptariamos gyvenvietės su išlikusiu kultūriniu sluoksniu bei reikšmingesnės radimvietės.

Purplių akmens amžiaus gyvenvietė I yra kairiajame Merkio upės krante, 150-300 m nuo Ūlos žiočių į Š esančioje nežymioje pakilumėlėje, ant terasos. Gyvenvietės P pakraštyje buvusiame suartame sluoksnyje iškasti 2 šurfai. Titnaginiai radiniai nevienalaikiai, juos tiksliau datuoti sunku. Gyvenvietė apima apie 150x50 m plotą. **Purplių akmens amžiaus radimvietė II** yra daržuose, toliau nuo Merkio, 100-150 m į R nuo Purplių gyvenvietės II.

Paulių akmens amžiaus radimvietė I yra Ūlos Š krante, ant terasos. Ją kerta elektros linija 270 m į V ir 150 m į P nuo kvartalinių linijų, 390 m į R nuo Ūlos žiočių Š taško. **Paulių akmens amžiaus radimvietė II** ("Baltas kalnas") yra 1,3 km į R nuo Paulių kaimo, Ūlos upės Š krante, ant 27 m aukščio plaunamo upės skardžio. Skardyje rastos paleolitu ir neolitu (?) datuojamos nuoskalos. V skardžio dalyje (prie lapės olų), pavalius griūvantį šlaitą, jokių kultūrinio sluoksnio pėdsakų nepastebėta. **Paulių akmens amžiaus radimvietė III** yra apie 65 m į V nuo radimvietės I, ant žemesnės terasos kyšulio, daržuose. Iškasti 2 šurfai, kultūrinio sluoksnio neaptikta. **Paulių akmens amžiaus radimvietė IV** yra Ūlos Š krante, ariamame lauke, ant terasos, 70-80 m į R nuo Ūlos žiočių Š kranto. **Paulių akmens amžiaus radimvietė V** yra ant kvartalinės linijos tarp kvartalų Nr.117 ir 134, griovos žemumos R krante, 300-310 m į V pagal kvartalinę nuo kvartalinių linijų tarp kvartalų Nr.117, 118, 134, 135 sankryžos.

Trakiškių akmens amžiaus radimvietė I yra Ūlos P krante, pakilumos V šlaite, 230 m į P nuo tilto per Ūlą Trakiškių kaime.

Žiūrų akmens amžiaus radimvietė I yra Ūlos upės P krante, apie 260 m į V nuo kelio Žiūrai-Marcinkonys, prie pievos, vadinamos "Oda", aukštos terasos šlaito apatinėje dalyje, ties Ūlos priartėjimu. Čia ištirti 2 šurfai, išlikusio kultūrinio sluoksnio neaptikta. **Žiūrų akmens amžiaus radimvietė II** (?) yra Ūlos upės P krante, 630 m į PV nuo Žiūrų kaime esančio tilto per Ūlą (toliau - tilto), apie 400 m į V nuo Žiūrų radimvietės I, į V nuo pievos, esančios pakilumos šlaite. **Žiūrų akmens amžiaus radimvietė III** (?) yra 730 m į PV nuo tilto, apie 100 m į V nuo Žiūrų radimvietės II, tos pačios pakilumos PR šlaite, ant keliuko. **Žiūrų akmens amžiaus radimvietė IV** yra Ūlos upės dešiniajame krante, į ŠR nuo didelio Ūlos posūkio, apie 620-670 m į R nuo Žiūrų kapinių R krašto, 20 m aukščiau terasos pakraštyje, ant keliuko ir šalia jo. **Žiūrų akmens amžiaus radimvietė VI** yra Ūlos upės kairiajame krante, apie 1,13 km į P nuo tilto, terasos V šlaite, atribotame 2 keliukų, prasidedančių iš kvartalinės linijos galo. Radiniai paplitę maždaug 35x35 m plote. Šurfe išlikusio kultūrinio sluoksnio nerasta. **Žiūrų akmens amžiaus radimvietė VII** yra Ūlos upės P krante, 670-720 m į R nuo tilto, upelio slėnio V šlaite, ties keliuko Š atšaka į slėnį. **Žiūrų akmens amžiaus radimvietė VIII** yra Ūlos upės P krante, apie 560 m į PR nuo tilto, 250 m į PV nuo Žiūrų radimvietės VII, upelio slėnio šlaite. **Žiūrų akmens amžiaus radimvietė IX** yra Ūlos P krante, 500 m į PR nuo tilto, 100 m į V nuo Žiūrų radimvietės VIII, upelio slėnio Š šlaite. Žiūrų akmens amžiaus radimvietė X yra Ūlos upės P krante, apie 540 m į R nuo tilto, smėlyne, iš P supamame pelkėto duburio, iš Š - Ūlos vingio. **Žiūrų akmens amžiaus radimvietė XI** yra Ūlos upės P krante, 400-450 m į R nuo tilto, pustomame smėlyne, į Š nuo keliuko, netoli terasos krašto. **Žiūrų akmens amžiaus radimvietė XII** yra Ūlos upės P krante, apie 370 m į R nuo tilto, kalvelės R šlaite, netoli terasos krašto. **Žiūrų akmens amžiaus radimvietė XIII** yra Ūlos upės Š krante, apie 700 m į R nuo Žiūrų kapinių, ant 6 m aukščio ($H_{abs.}$ 99 m) terasos liežuvio. Čia rastas dvigalis skaldytinis, skelčių, nuoskalų. **Žiūrų akmens amžiaus gyvenvietė XIV** yra Ūlos upės Š krante, 870 m į R nuo tilto, ant apie 9-10 m aukščio ($H_{abs.}$ 103 m) terasos, 20-30 m į P nuo keliuko, nusileidžiančio nuo aukštesnės terasos, nedidelės pakilumėlės, apsodintos pušaitėmis, Š

kyšulyje. Gyvenvietėje iškastame šurfe aptiktas nežymus kultūrinis sluoksnis, apgadintas arimo, ištryptas gyvulių. **Žiūrų akmens amžiaus gyvenvietė XV** yra Ūlos upės Š krante, 1,07-1,3 km į R nuo tilto, ant 10 m aukščio terasos, pušaitėmis apsodintame plote. Gyvenvietė prasideda maždaug nuo kvartalo Nr.54 V ribos ir tęsiasi 250-270 m į R.

Mančiagirės akmens amžiaus radimvietė VI yra kairiajame Ūlos upės krante, 800 m į ŠV nuo tilto per Ūlą kelyje Varėna-Marcinkonys, ant keliuko, 30-40 m į V nuo viršutinio terasos krašto.

Zervynų akmens amžiaus gyvenvietė XI yra dešiniajame Ūlos upės krante, apie 350 m į R keliuku einant nuo stotelės, pelkėtos žemumos ŠR krante, ant 17 m aukščio ($H_{abs.}$ 125 m) terasos. Titnago radiniai surinkti nuo keliuko ir nuo terasos pakraščio maždaug 70 m ilgio plote į ŠV nuo keliuko. Gyvenvietė apsodinta mišku.

Zervynų akmens amžiaus radimvietė IX yra dešiniajame Ūlos upės krante, į R nuo geležinkelio, šalia iš stotelės vedančio takelio, prie šulinio. **Zervynų akmens amžiaus radimvietė X** yra dešiniajame Ūlos upės krante, 200 m į PR nuo geležinkelio tilto per Ūlą, ant takelio, vedančio šlaito apačia, už nedidelio skardelio įeinant į poilsio aikštelę ir iš jos išeinant. **Zervynų akmens amžiaus radimvietė XII** yra dešiniajame Ūlos upės krante, apie 1,5 km į R nuo geležinkelio tilto, ant keliuko, einančio šlaito apačia, pakilumėlėje priešais paskutines kaimo trobas, kairiajame Ūlos krante. **Zervynų akmens amžiaus radimvietė XIII** yra Ūlos upės Š krante, maždaug 100-200 m į R nuo Zervynų radimvietės XII, ties keliuko pakilimu ant nežymios aukštumėlės. Į R nuo radimvietės, nuo terasos apačia teka upeliukas į Ūlą.

Pauosupės akmens amžiaus gyvenvietė VII yra Ūlos upės P krante, ant keliuko, 115 m į V nuo kvartalinės linijos tarp kvartalų Nr.9 ir 10 (125 m atstumą matuojant keliuku), ant 20 m aukščio terasos. Joje ištirti 3 šurfai, aptiktas iki 50 cm kultūrinis sluoksnis. Gyvenvietė datuojama paleolitu. Jos ribos nėra aiškios. **Pauosupės akmens amžiaus radimvietė II** ("Baltas kalnas") yra Ūlos upės Š krante, maždaug 850 m į ŠV nuo Pauosupės kaimo V sodybos, pakilumoje, upės slėnyje. V pakilumos dalyje iškasti 2 šurfai, kultūrinio sluoksnio nerasta. **Pauosupės akmens amžiaus radimvietė VI** yra Ūlos upės P krante, 330 m į ŠV nuo Uosupės žiočių kelyje Zervynos-Kašėtos, neseniai iškirstame plote. Čia iškasti 7 šurfai, kultūrinio sluoksnio

neaptikta. **Pauosupės akmens amžiaus radimvietė VIII** yra Ūlos upės Š krante, miško kvartale Nr.173, šlaito apačioje, neseniai sodinto pušaičių ploto R dalyje. **Pauosupės akmens amžiaus radimvietė IX** yra Ūlos upės Š krante, miško kvartale Nr.173, šlaito apačioje, ties keliuko, einančio šlaitu aukštyn, pradžia, apie 110 m į V nuo R kvartalo ribos. Pauosupės akmens amžiaus radimvietė X yra Ūlos upės Š krante, ant jos žemutinės terasos, kvartale Nr.177, 150-200 m į V nuo R kvartalo ribos. **Pauosupės akmens amžiaus radimvietė XI** yra Ūlos upės Š krante, apie 320 m į ŠV nuo kaimo V sodybos, terasos iškyšulio R šlaite, apsodintame pušaitėmis. Į R nuo radimvietės teka upokšnis į Ūlą. **Pauosupės akmens amžiaus radimvietė XII** yra Ūlos upės Š krante, terasos šlaito apačioje, 100 m į Š nuo kaimo V sodybos pastatų. Radimvietės teritorija apgadinta bulviarūsių. **Pauosupės akmens amžiaus radimvietė XIII** yra Ūlos upės dešiniajame krante ir dešiniajame Uosupės krante, terasos šlaite, priešais A.Matučio trobelę. **Pauosupės akmens amžiaus radimvietė XIV** yra Uosupio dešiniajame krante, ant terasos, ties upelį kertančia elektros linija. Pauosupės akmens amžiaus radimvietė XV yra šiek tiek į Š nuo Pauosupio radimvietės XIV, po elektros linija. **Pauosupės akmens amžiaus radimvietė XVI** yra terasos kyšulyje Ūlos upės krante, 200-250 m į R nuo Uosupio žiočių. **Pauosupės akmens amžiaus radimvietė XVII** yra pusiasalyje tarp Ūlos ir Uosupės centre, ties elektros linija, už upelio posūkio link Kašėtų. **Pauosupės akmens amžiaus radimvietė XVIII** yra terasos šlaite, 50-70 m į P nuo Pauosupės radimvietės XVII.

Kašėtų akmens amžiaus gyvenvietė III yra Ūlos upės P krante, į R nuo Kašėtų gyvenvietės II, šalia keliuko iš Kašėtų į Rudnią, 120-280 m į R nuo jo atsišakojimo nuo kelio Kašėtos-Lynežeris. Gyvenvietėje ištirti 5 šurfai, aptiktas apardytas kultūrinis sluoksnis. Titnaginė medžiaga, matyt, yra nevienalaikė. Rasta keramika liesinta augalinėmis ir augalinėmis bei mineralinėmis priemaišomis. Gyvenvietė preliminariai datuojama ankstyvuoju-vėlyvuoju neolitu ir skiriama neolitinei Nemuno kultūrai. **Kašėtų akmens amžiaus gyvenvietė IV** (pagal LAA - Orlauskų grandai II) yra Ūlos upės P krante, didelio pusiasalio pakraštyje, 400-700 m į R nuo kelių į Rudnią ir Lynežerį atsišakojimo. Joje ištirta 12 šurfų, kuriuose aptiktas iki 50-60 cm storio kultūrinis sluoksnis su viduriniojo neolito medžiaga, skiriama Nemuno kultūrai. Gyvenvietę sudaro kelios 300x50-100 m plote išsimėčiusios koncentracijos. **Kašėtų akmens amžiaus**

gyvenvietė VIII (pagal LAA - Orlauskų grandai I) yra į Š nuo Kašėtų akmens amžiaus gyvenvietės IV, Ūlos upės P krante, jos slėnyje esančioje kalvoje. Kalva šiuo metu apsodinta pušaitėmis. Čia ištirti 3 šurfai, aptiktas arimo apardytas nežymus kultūrinis sluoksnis su įvairialaike titnagine medžiaga. **Kašėtų akmens amžiaus gyvenvietė V** yra Ūlos upės P krante, miško kvartale Nr.29, terasos pakraštyje, 400-600 m į R ir 130-200 m į Š nuo kvartalo Nr.29 V ir P ribų. Gyvenvietėje ištirti 2 šurfai, aptiktas 25-40 cm storio kultūrinis sluoksnis su viduriniojo neolito Nemuno kultūros medžiaga. **Kašėtų akmens amžiaus gyvenvietė VI** yra Ūlos upės P krante, 600 m į R nuo Malinio ežero, miško kvartale Nr.71, prieš šio kvartalo V ribos esančios daubos P pakraštyje, šalia keliuko į Rudnią. Čia ištirti 2 šurfai, aptiktas intensyvus iki 35 cm kultūrinis sluoksnis, datuojamas mezolitu-neolitu (?). **Kašėtų akmens amžiaus gyvenvietė VII** yra Ūlos upės P krante, kvartalo Nr.39 Š dalyje, šalia jo V ribos, siaurame terasos kyšulyje į Ūlos slėnį. Gyvenvietės paviršiuje surinkti titnago dirbiniai. **Kašėtų akmens amžiaus radimvietė IX** (pagal LAA - Vilkinių grandai I) yra Ūlos upės P krante, miško kvartale Nr.29, 1,4 km į PR nuo Rudnios ir Lynežerio kelių atsišakojimo, Ūlos slėnyje esančioje kalvelėje, kurios V dalis užsodinta mišku, R yra daržai. Radimvietėje ištirti 3 šurfai, aptikti visiškai sunaikinto paleolito-mezolito kultūrinio sluoksnio pėdsakai. **Kašėtų akmens amžiaus radimvietė XIX** yra Ūlos upės P krante, kvartale Nr.10, 130 m į V nuo jo R ribos, ant maždaug 20 m aukščio terasos. **Kašėtų akmens amžiaus radimvietė XX** yra Ūlos upės P krante, miško kvartale Nr.11, 110 m į R nuo jo V ribos, ant keliuko, ant maždaug 14-15 m aukščio terasos. **Kašėtų akmens amžiaus radimvietė XXI** yra 60-100 m į P nuo Kašėtų kapinių, smėlyne, žemumoje, į R nuo kelio Zervynos-Kašėtos, aplink elektros linijos stulpą 401/50. **Kašėtų akmens amžiaus radimvietė XXII** yra 30-40 m nuo Kašėtų radimvietės XXI, ties dviem lygiagrečiai einančiais takais. Ji, matyt, sutampa su anksčiau minima Kašėtų 6 stovykla (LAA). **Kašėtų akmens amžiaus radimvietė XXIII** yra apie 200 m į P nuo senojo Kašėtų tilto, tarp kopos ir terasos šlaito, po elektros linija. Ji irgi dalinai sutampa su Kašėtų 6 stovykla. **Kašėtų akmens amžiaus radimvietė XXIV** yra 180 m į ŠV nuo Kašėtų kapinių, ant keliuko, po elektros linija. **Kašėtų akmens amžiaus radimvietė XXV** yra 60 m į V nuo Kašėtų radimvietės XXIV, ant keliuko, kalvos R dalies P šlaite. **Kašėtų akmens amžiaus radimvietė XXVI** yra Ūlos upės P krante, į P nuo Vilkinių grandų

vietovės, miško kvartale Nr.36, ant keliuko į Rudnią, 105 m keliuku nuo R ir 96 m keliuku nuo Š kvartalo Nr.36 ribų, ant greta esančios daubos terasos krašto. **Kašėtų akmens amžiaus radimvietė XXVII** yra miško kvartale Nr.28, 25 m į ŠV nuo šio kvartalo P ribos einant keliuku į Rudnią. **Kašėtų akmens amžiaus radimvietė XXVIII** yra miško kvartale Nr.28, 437 m į ŠV nuo šio kvartalo P ribos einant keliu link Rudnios. **Kašėtų akmens amžiaus radimvietė XXIX** yra Ūlos upės Š pakrantėje, pusiasalyje tarp Ūlos ir Uosupės sąsmaukos, kalvelės P-PR šlaite, ant terasos šalia keliuko. **Kašėtų akmens amžiaus radimvietė XXX** yra Ūlos upės P krante, į P nuo Gaidžių salos, 80 m į R nuo Kašėtų akmens amžiaus gyvenvietės III, ant Ūlos upės skardžio, šalia aptvertų daržų. Čia iškastas 1 šurfas, rastas arimo suardytas kultūrinis sluoksnis. **Kašėtų akmens amžiaus radimvietė XXXI** yra 400 m į PR nuo kelio atsišakojimo į Rudnią ir Kašėtas-Lynežerį, ant Rudnios kelio, užlipusio ant nežymios kalvelės.

Rudnios akmens amžiaus radimvietė XVII yra Ūlos upės P krante, miško kvartalo Nr.71 Š dalyje, terasos kyšulio ŠV pakraštyje. Radimvietėje ištirti 3 šurfai, aptiktas nežymus arimo apardytas paleolito-mezolito kultūrinis sluoksnis. **Rudnios akmens amžiaus gyvenvietė XVIII** yra Ūlos upės P krante, miško kvartale Nr.71, esančiame pusiasalio R šone, priešais kitame Ūlos krante esantį skardį. Joje ištirti 2 šurfai, aptiktas 30-35 cm storio kultūrinis sluoksnis su titnaginiais radiniais. Gyvenvietė datuojama mezolitu (?). **Rudnios akmens amžiaus radimvietė XIX** yra Ūlos upės P krante, apie 215 m į V nuo kvartalo Nr.71 R ribos einant keliuku link Rudnios. Čia ištirti 2 šurfai, kultūrinio sluoksnio neaptikta. Galbūt tai bus tolimas **Rudnios akmens amžiaus gyvenvietės XX** pakraštys. Rudnios akmens amžiaus gyvenvietė XX yra Ūlos upės P krante, į V nuo kvartalinės linijos tarp kvartalų Nr.71 ir 72, greta jos, tarp keliuko į Rudnią ir terasos krašto. Ištirti 3 šurfai, aptiktas iki 40-50 cm storio kultūrinis sluoksnis. Radiniai: dvigalis laivelio tipo skaldytinis, liesinta augalinėmis priemaišomis bei liesinta grūstu kvarcitu keramika, titnaginiai dirbiniai ir skalda - datuojami vėlyvuoju paleolitu, ankstyvuoju neolitu-žalvario amžiaus pradžia. Gyvenvietė kiek apardyta arimo sodinant mišką. **Rudnios akmens amžiaus ir senovės gyvenvietė** yra Ūlos upės P krante, miško kvartale Nr.72, į R ir V nuo šio kvartalo ribos, terasos kyšulyje, tarp kopos ir terasos krašto. Šioje vietoje ištirti 3 šurfai, aptiktas labai intensyvus

kultūrinis sluoksnis. Surinkta titnaginių dirbinių ir skaldos, liesintos augalinėmis priemaišomis ir liesintos mineralinėmis priemaišomis keramikos lygiu šiurkščiu paviršiumi bei brūkšniuotosios, akmeninių muštukų, perdegusių kaulų. Gyvenvietė datuojama ankstyvuoju neolitu, žalvario (?) ir ankstyvuoju geležies amžiumi - senojo geležies amžiaus pradžia bei skiriama Nemuno kultūros Dubičių etapui ir Brūkšniuotosios keramikos kultūrai. **Rudnios akmens amžiaus gyvenvietė XXII** yra Ūlos upės P krante, iškyšulyje, miško kvartale Nr.72, 120-140 m į R nuo jo V ribos. Joje ištirti 3 šurfai, aptiktas iki 50 cm kultūrinis sluoksnis su titnago radiniais ir liesinta grūstu kvarcitu bei lygintu paviršiumi keramika. Gyvenvietė datuojama viduriniuoju-vėlyvuoju neolitu ir skiriama neolitinei Nemuno kultūrai.

Vykintas Vaitkevičius

Mitologinių ir sakralinių objektų žvalgymai 1994-1995 metais

1994 m. KPI, 1995 m. LII tęsė mitologinių ir sakralinių objektų (senojo tikėjimo šventviečių) žvalgymus įvairiuose Lietuvos rajonuose. Stengtasi rinkti papildomus duomenis apie žinomus mitologinius bei sakralinius objektus, fiksuoti su jais susijusius papročius, tikėjimus, padavimus, lokalizuoti įvairiuose šaltiniuose paminėtas, nežinomas šventvietes.

Iš šventų miškų ir miškelių reikėtų išskirti žvalgytus Šventinės, ar Šventų, miškus, kurie tęsiasi Plungės r. PR ir Šilalės r. ŠV pakraščiu. Jie yra apie 1500 ha ploto. Iš PR pusės miškai ribojasi su istorinės Laukuvos žemės šventvietėmis Ivoniškiuose, Prapyme, Žadeikiuose (buvusiame Šventų dvare), Kuliškiuose (visi - Šilalės r.). Platesnei šventai vietovei priklauso Šventinės miškas Minijos ir Jūros upių takoskyroje, Alko kaimo apylinkėse (Plungės r.). Tai Rietavo girininkijos kvartalai Nr.52-54. Įdomūs duomenys surinkti apie Sauserių (Kretingos r.) Tamožinės mišką, esantį į R nuo Salantos upės ir į Š nuo Radviliškio-Klaipėdos geležinkelio, apie Daubarių (AV 673, Mažeikių r.), Laumių (Skuodo r.), Mažeikių (Rokiškio r.) miškus, vadinamus Gojais, Rukšių (Šilalės r.) Šventgojų. Pastarasis, dabar vos 10